

monopolmønt. Bag alt dette laa manuskriptet til den samlede mønthistorie under fortsat revision. Af dette lykkedes det kun Bolin at afslutte og udsende 1. bind *State and Currency in the Roman Empire to 300 A.D.* i 1958. De følgende bind, om samspillet mellem arabisk, byzantinsk og vesterlandsk mønthistorie via vikingetidens møntfund og de feudale møntsystemer til den danske mønthistorie frem til de saakaldte »borgerkrigsmønter» omkring 1300, foreligger i uafsluttet manuskript, men vil antagelig kunne publiceres, saaledes at denne eminentte forskningsindsats forhaabentlig ikke skal forblive en torso.

Bolins historiske interesser var vidtspændende, og specielt var han levende engageret i sin egen tids historie. Det var faktisk den aktuelle samtidspolitik, der umiddelbart før krigsudbruddet i mere end en halv snes aar tvang ham bort fra mønterne. Han kastede sig over studiet af dettes storpolitiske baggrund og rekonstruerede i bogen *Det ensidiga våldet* fra 1944 en fast aarsagsforklaring. Selv om efterkrigstidens flom af autentiske kilder i mangt og meget har gjort den forældet, dokumenterede han dog ved sin analyse af samtidens meget ufuldkomne og farvede kilde-materiale (især de censurerede hvidbøger, memoirer og aviser) sin paastand om, at den middelalderlige kildekritik giver den bedste uddannelse for en samtidshistoriker.

Denne rige forskerpersonlighed virkede ogsaa frugtbart paa mange andre felter end i sine skrifter. Hans noget nervøse undervisning var inciterende, og hans seminar var af en fornem kvalitet, hvorom talrige elevs afhandlinger bærer direkte vidnesbyrd. Hans sikre iudicium var meget søgt, privat som officielt, og altid var han generøs; næppe nogen anden er saa hyppigt blevet kaldet som sagkyndig ved professorbesættelser, ikke blot i Sverige, men ogsaa i alle tre nabolande.

Et udmærket indtryk af Sture Bolins vidtspændende og indtrængende forskning giver nu de to bind afhandlinger, som han i sine sidste aar redigerede til Aldus-serien: *Ur penningens historia* (1962) og *Från Tacitus til Tage Erlander* (1963). Ligeledes i Aldus-serien er posthumt udgivet *Världskriget och Versaillesstraktaten* (1964), et uafsluttet oversigtsværk, der i 1960-61 holdtes som forelæsninger.

Aksel E. Christensen

Dr. Klaus von See disputerede i 1954 over emnet: Det skandinaviske kongedømme i middelalderen, og skulle saaledes have gode forudsætninger for at gennemføre en opgave som den foreliggende

– Das Jütsche Recht (Weimar 1960). – Et nøjere bekendtskab med arbejdet bekræfter i høj grad denne antagelse. Forud for selve lovteksten gives en introduktion i de historiske og retshistoriske forhold i middelalderens tre skandinaviske riger og en gennemgang af en række retshistoriske og filologiske specialproblemer i tilslutning til Jydske Lov.

Udover en forkortelsesliste er bogen forsynet med et kommenterende register med tyske stikord til hver registerartikel, men efterfulgt af de tilsvarende gamle danske begreber, samt en fortegnelse over gamle danske retsbegreber og ord, hvor den tyske oversættelse virker som henvisning til registeret. Forkortelseslisten omfatter kun de vigtigste forfattertitler, iøvrigt må man hente de fornødne oplysninger i fodnoterne. Det føles som en mangel, at der ikke gives en samlet litteraturliste.

Jydske Lov tænkes efterfulgt af en hel række oversættelser af middelalderlige, skandinaviske retsoptegnelser. Det er iøvrigt ikke første gang J.L. er blevet oversat til og trykt på tysk, det skete allerede i 1486. I de forløbne århundreder er der kommet flere udgaver på tysk, den sidste i 1819, som var en praktisk håndbog til daglig brug i hertugdømmet Slesvig. Her vedblev den, omend med ændringer, at være gældende ret frem til 1. januar 1900, da Bürgerliches Gesetzbuch trådte i kraft.

Om selve oversættelsen skal her kun gøres en enkelt indvending. Oversætteren har valgt den efter nyeste teori mest usikre oversættelse af det berømte sted i fortalen: »Den lov, som kongen giver og landet tager ved, den må han heller ikke ændre eller ophæve uden landets vilje, medmindre *den* strider åbenbart imod gud.« Von See foretrækker den formulering af bisætningen, som mange håndskrifter har, men som giver en anden mening, nemlig »uden at *han* (kongen) handler åbenbart imod gud«, skønt han er opmærksom på den filologiske undersøgelse, som Anders Bjerrum har foretaget, på grundlag af hvilken denne nåede til læsemåden »hun« d. v. s. den (loven) i stedet for »han«. Den tvivl, som endnu måtte være til stede i valget mellem »han« eller »hun« ifølge Bjerrums udlægning, er vistnok helt bortfaldet efter fremkomsten af N. Skyum-Nielsens arbejde, Kirkekampen i Danmark 1241–90, se s. 20 ff, hvorfor man må beklage, at v. See ikke tog mere hensyn til Bjerrums resultat.

Man bør i høj grad prise det glimrende initiativ, som selvfølgelig først og fremmest må have adresse til læsere i tysktalende lande, men som også vil kunne gavne danske forskere. Det er et dygtigt og omhyggeligt arbejde, selvom et par stikprøver i fodnoterne har afsløret nogle trykfejl i den latinske tekst, som er sluppet upåagtet

igennem korrekturlæsningen, således s. 24 i noten til linie 30, »constitutiones» i stedet for »constitutiones», s. 60 i noten til art. 55 »diusia» i stedet for »diuisa», s. 68 i noten til linie 11–12, sidste linie, »at» i stedet for »et», s. 79 i noten til art. 29 »aliquiis» i stedet for »aliquis» og endelig s. 135 i noten til art. 35 om Thords art. 12 »uulneratur» i stedet for »uulneratus».

*Inger Skyum-Nielsen, f. Dübeck*

Udenlandsrejsen, der i det 16. og 17. århundrede blev anset for et så nødvendigt led i uddannelsen af de unge adelige og borgerlige, lader sig i de fleste tilfælde kun følge gennem bevarede matrikler for universiteter og akademier, stambøger eller ligprædikener, alle kilder behæftede med store mangler, ikke mindst den, at de næsten intet fortæller om hvad man fremfor alt gerne ville vide: hvilke impulser modtog de unge danske i det fremmede og hvor meget kom disse overhovedet til at præge dem i deres senere virke hjemme? Lidt bedre stillet er man, når der er bevaret rejsedagbøger eller selvbiografiske skildringer, men indholdet af disse er i ovennævnte henseende oftest skuffende magert, og fra denne regel er *Christen Skeels resedagbok 1619–1627*, Malmö 1962 (141 s., ill.) ingen undtagelse. Dette skal naturligvis ikke lægges udgiveren af den nydelige bog arkivar *Lennart Tomner* til last. Christen (Albretsen) Skeels rejsedagbog, som Tomner i 1956 opdagede på Skabersjö slot i Skåne (hvortil den fra dansk side i 1920'erne foretagne registrering af danica i skånske herregårdsbiblioteker åbenbart ikke nåede) har stor interesse, blot ikke som selvbiografisk dokument, men som en ung adelsmands skildring af en typisk udenlandsrejse.

At en flerårig rejse rundt i Vest- og Sydeuropa var den naturlige afslutning på en ung adelsmands uddannelse, var en opfattelse der i Danmark for alvor brød igennem i de gode tider efter Syvårskrigen. Erhvervelse af praktisk sprogfærdighed, mere forfinede sæder og personligt kendskab til fremmede statsforhold var hovedformålet med de langvarige rejser, og så naturligvis tilegnelsen af dette udefinerlige verdensmandsvæsen, som gjorde den færdigt uddannede adelsmand til hvad englænderne kaldte »a complete person». Første generation, der oplærtes i dette verdensmands-ideal, er repræsenteret ved Henrik Rantzau's sønner og Johan Friis' brodersøn Christian Friis (Borreby), og de efterfulgtes hurtigt af mange andre, hvoriblandt kan nævnes store rejsende som Sivert Grubbe, Christian Barnekow, Jacob Ulfeldt og Christen Skeels